

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗНИЖЕННЯ

В умовах ринкової економіки підвищення ефективності виробництва та подальший розвиток суб'єктів господарювання можна досягти за умови зниження собівартості продукції та ефективного управління витратами підприємства. Собівартість продукції (робіт, послуг) є одним із показників, в якому знаходять відображення усі сторони роботи підприємства: рівень організації виробничого процесу, його технічна оснащеність, рівень організації матеріально-технічного постачання, ступінь ефективності використання необоротних та оборотних активів, продуктивність праці тощо. Тому питання визначення собівартості окремих видів продукції промислових підприємств, планування та аналізу з метою пошуку та реалізації заходів щодо зниження рівня витрат потребують постійного вивчення, оскільки від цього залежать результати діяльності самого підприємства, його економічний та соціальний розвиток, рівень конкурентоспроможності.

Собівартість тривалий час розглядали як поняття, яке практично використовують здебільшого в плануванні, обліку та аналізі. Такий факт знайшов своє відображення у визначенні собівартості як витрат підприємства, з чим пов'язано розуміння сутності та характерних ознак собівартості, її місця і ролі в системі економічних показників.

Тлумачення поняття «собівартість», яке надають у своїх працях науковці наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Тлумачення поняття «собівартість» в економічних джерелах

Автор / джерело	Тлумачення поняття «собівартість»
Завгородний В.П. Бухгалтерський учет в Україні: учеб. пособие для студентов вузов. – 5-е изд., доп. и перераб. – К. : Издательство А.С.К., 2003. – 847 с.	Собівартість продукції формують всі витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції, виражені в грошовій формі [с. 3].
Пархоменко В.М. Собівартість і фінансові результати у податковому законодавстві / В.М. Пархоменко // Бухгалтерський облік і аудит. – 1996. – № 4. – С. 2–6.	Собівартість продукції (робіт, послуг) – це вартісне вираження витрат, пов'язаних з використанням у технологічному процесі виробничої продукції (виконання робіт, надання послуг) природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних виробничих фондів, нематеріальних активів, спеціалізованого оснащення, інструменту, інвентарю, трудових і фінансових ресурсів, а також витрат на виробництво і збут готової продукції, включаючи встановлені державою як обов'язкові відрахування, податки й платежі [с. 2].
Скрипник М. Собівартість продукції як економічна категорія / М. Скрипник // Економічний аналіз. – 2010. – №7. – С. 339–341.	Собівартість продукції – це важлива економічна категорія, яка відображає рівень понесених поточних затрат на виробництво та реалізацію продукції, виражених в грошовому вимірнику [340].
Продиус И.П. Пути снижения себестоимости продукции на предприятии / И.П. Продиус, Е.Ю. Щекина // Економічний часопис-XXI. – 2011. – №5-6. – С. 33–36.	Себестоимость – это стоимостная оценка используемых в процессе производства продукции природных ресурсов, сырья, материалов, топлива, энергии, основных фондов, трудовых затрат на ее производство и реализацию [с. 34].
Бочан І.О. Основи економічної теорії: Інституціональний підхід: навчальний посібник / І.О. Бочан. – К.: Знання, 2012. – 211 с.	Собівартість формується безпосередньо на підприємстві і відображає індивідуальні витрати та умови виробництва, конкретні результати господарювання даного виробничого підприємства.
Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. – 2-ге вид., доп. і перероблене / В.Г. Андрійчук. – К.: КНЕУ, 2002. – 624 с.	Собівартість один із найважливіших показників господарської діяльності аграрних підприємств, оскільки показує, у що саме обходиться господарству виробництво відповідного виду продукції і наскільки економічно вигідним воно є в конкретних природно-економічних умовах господарювання.

Отже, поняття собівартості продукції будується на двох визначальних положеннях : а) це витрати на виробництво продукції, здійснювані на підприємстві; б) всі витрати, що включаються в собівартість, виражені в одній, загальній для всіх затрат, грошовій формі. Перша характеристика служить для чіткого обмеження кола затрат, що включаються в собівартість продукції. Друга характеристика викликана тим, що витрати на виробництво продукції здійснюються в багатьох формах. На виробництво і реалізацію продукції (послуг) витрачаються предмети праці (сировина, матеріали, енергія), жива праця (робочий час), знаряддя праці. Для їх обліку у виробництві

застосовуються відповідні натуральні одиниці і паралельно – грошова оцінка. Ряд видів затрат має тільки грошовий вираз: витрати знярядь праці (устаткування, машин) – у формі амортизаційних відрахувань, частина продукту для суспільства – у формі податкових відрахувань, відрахувань до пенсійного фонду, на соціальне страхування.

В даний час в умовах економічної кризи для підприємств України стає важливим ефективна організація виробництва. Криза ставить у важке становище не тільки підприємства, але і споживачів, від рівня купівельної спроможності яких залежать обсяги продажів виробленої продукції. В таких нових умовах виживання можливе тільки при збільшенні ефективності роботи підприємства, мінімізації витрат і максимізації прибутку. Таким чином, одержання найбільшого ефекту з найменшими витратами, економія трудових, матеріальних і фінансових ресурсів залежать від того, яким чином підприємство вирішує питання зниження собівартості продукції. З економічних і соціальних позицій значення зниження собівартості продукції для підприємства полягає в наступному:

- у збільшенні прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства, а, отже, у появі можливості не тільки у простому, але й розширеному виробництві;

- у появі можливості для матеріального стимулювання працівників і рішення багатьох соціальних проблем колективу підприємства;

- у поліпшенні фінансового стану підприємства й зниження ступеня ризику банкрутства;

- у можливості зниження продажної ціни на власну продукцію, що дозволяє значною мірою підвищити конкурентоздатність продукції й збільшити обсяг продажів;

- у зниженні собівартості продукції в акціонерних товариствах, що є гарною передумовою для виплати дивідендів і підвищення їхньої ставки.

Досліджуючи економічні літературні джерела, можна зробити висновок, що до основних шляхів зменшення собівартості продукції вчені відносять:

- впровадження економічних технологій виробництва;
- зменшення витрат на матеріали, паливо, енергію;
- комплексна механізація і автоматизація виробничих процесів;
- впровадження прогресивних видів матеріалів;
- розширення спеціалізації і кооперування;
- підвищення продуктивності праці;
- впровадження технічно обґрунтованих норм витрат матеріалів;
- скорочення витрат на обслуговування виробництва;
- скорочення витрат на управління;
- використання світового досвіду щодо зменшення собівартості;
- ефективне використання виробничих потужностей;
- ліквідація непродуктивних витрат і втрат;
- застосування ресурсозберігаючої технології, що забезпечує економію матеріалів та енергії;
- чітке дотримання технологічної дисципліни, що призводить до скорочення втрат від браку.

Резерви зниження собівартості можна виявляти на ранніх стадіях життєвого циклу виробів і у процесі виробництва. На ранніх стадіях життєвого циклу виробів ефективним методом виявлення резервів зниження собівартості продукції є функціонально-вартісний аналіз (ФВА). Використання функціонально-вартісного аналізу для зниження собівартості продукції, яку випускають, має деякі відмінності від його застосування при розробці нових виробів. Головна відмінність полягає у тому, що ФВА використовують для підвищення якості виробів, у комплексі з яким вирішують завдання зниження витрат на їхнє виробництво й експлуатацію, а для пошуку резервів зниження собівартості обсяг досліджень обмежують окремими виробами, їхніми елементами, технологією й організацією їхнього виробництва.

Результат проведення ФВА – зниження витрат на одиницю корисного ефекту – може бути виражений: підвищенням споживчих властивостей виробу при одночасному скороченні витрат, підвищенням споживчих властивостей при збереженні або економічно виправданому збільшенні витрат, скороченням витрат при збереженні або обґрунтованому зниженні функціональних параметрів виробу до необхідного рівня. За прийнятими для впровадження ідеями розробляють конкретні заходи, спрямовані на зниження витрат на виробництво, і контролюють їхнє виконання, що сприяє підвищенню рентабельності та конкурентоздатності продукції.